

Gabriel García Márquez

*Over de liefde en
andere duivels*

ROMAN

Vertaald uit het Spaans door Adri Boon

MEULENHOF

Voor Carmen Balcells, die in tranen baadt

De vertaler ontving voor deze vertaling een werkbeurs van
het Nederlands Letterenfonds.

Eerste druk 1994, zestiende druk 2014

Oorspronkelijke titel *Del amor y otros demonios*

Copyright © 1994 by the Estate of Gabriel García Márquez

Copyright Nederlandse vertaling © 1994 Adri Boon en

Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

Omslagbeeld © *Negro Attacked by a Jaguar*, 1910 (oil on canvas),
Rousseau, Henri J.F. (Le Douanier) (1844-1910) / Kunstmuseum,

Basel, Switzerland / Bridgeman Images

Vormgeving omslag Studio Vruchtvlies

Vormgeving binnenwerk CeevanWee, Amsterdam

Auteursfoto © The Douglas Brothers

www.meulenhoff.nl

ISBN 978 90 290 90377 / NUR 302

Het schijnt dat de haren veel minder goed herrijzen dan de andere delen van het lichaam.

Thomas van Aquino, *Over de gaafheid van herrezen lichamen*
(vraagpunt 80, hoofdstuk 5)

De zesentwintigste oktober 1949 was een dag zonder opzienbarend nieuws. De heer Clemente Manuel Zabala, hoofdredacteur van de krant waar ik mijn eerste schreden zette als verslaggever, had de ochtendvergadering afgesloten met twee of drie routinesuggesties. Geen van de redacteuren werd met een concrete taak belast. Maar een paar minuten later kreeg hij een telefoontje dat men bezig was de grafkelders van het oude klooster van Sint-Clara te ruimen, en zonder veel verwachtingen droeg hij me op: ‘Ga jij daar maar eens kijken, misschien brengt het je op een idee.’

Het historische klooster van de clarissen, dat de laatste honderd jaar als ziekenhuis dienst had gedaan, zou verkocht worden om plaats te maken voor een vijfsterrenhotel. De prachtige kapel stond praktisch open en bloot onder de hemel, omdat het dak van lieverlede was ingestort, maar in de crypten lagen nog altijd drie generaties bisschoppen, abdisen en andere voorname lieden begraven. De eerste stap bestond erin de tombes leeg te maken, de overblijfselen over te dragen aan degenen die daar belang in stelden, en de rest in een massagraf te dumpen.

Ik stond versteld van de primitieve manier waarop dat gebeurde. De arbeiders openden de graven met breekijzer en

pikhouweel, haalden de vermolmde kisten eruit, die bij de eerste aanraking al uit elkaar vielen, en trokken de botten los uit de harde koek van stof vermengd met flarden lijkwade en dorre haarlokken. Hoe aanzienlijker de dode, des te moeizamer het werk, omdat men dan in het overschot van de lichamen moest wroeten en nauwkeurig de resten onderzoeken om de juwelen en het edelsmeedwerk ertussenuit te plukken.

De opzichter van de werkzaamheden schreef de gegevens van de grafsteen over in een schoolschrift, legde de botten bijeen op aparte hoopjes, en voorzag elk van een velletje met de naam erop om verwarring te voorkomen. Het eerste wat ik dan ook zag toen ik de kapel binnenkwam, was een lange rij bergjes van beenderen, stovend in de snikhete oktoberzon, die overvloedig door de gaten in het dak naar binnen drong, en met geen andere identiteit dan de naam die met potlood op een stuk papier stond geschreven. Bijna een halve eeuw later voel ik nog steeds de verbijstering die die verschrikkelijke getuigenis van de verwoestende tand des tijds me bezorgde.

Daar lagen, tussen vele anderen, een onderkoning van Peru en zijn geheime minnares; don Toribio de Cáceres y Virtudes, bisschop van Cartagena de Indias; verscheidene abdissen van het klooster, onder wie moeder-overste Josefa Miranda en de baccalaureus in kunsten don Cristóbal de Eraso, die de helft van zijn leven had gewijd aan het vervaardigen van de cassetteplafonds. Er was een tombe die afgedekt werd door de steen van de tweede markies van Casaldueiro, don Ygnacio de Alfaro y Dueñas, maar na het openbreken constateerde men dat hij leeg en ongebruikt was. Daarentegen rustte het stoffelijk overschot van zijn markie-

zin, doña Olalla de Mendoza, wel onder haar eigen deksteen in de crypte ernaast. De opzichter keek er niet van op: het was immers normaal dat een creoolse edelman een graf voor zichzelf had laten maken maar dat ze hem in een ander hadden weggestopt.

In de derde nis van het hoogaltaar, aan de kant van het evangelie, daar bevond zich het nieuws. Al bij de eerste slag van de pikhouweel sprong de deksteen in stukken, en kwam uit de crypte een levendige haardos met een diepe koperkleur naar buiten golven. Geholpen door zijn mannen wilde de opzichter hem helemaal uit het graf bevrijden, maar hoe meer ze eraan trokken hoe langer en weelderiger het haar leek, totdat eindelijk de laatste lokken tevoorschijn kwamen, die nog vastzaten aan een meisjesschedel. In de nis lag verder niets anders dan hier en daar een nietig botje, en op de door salpeter aangevreten gebeeldhouwde zerk viel slechts een doopnaam zonder familienaam te onderscheiden: Sierva María de Todos los Ángeles. Uitgerold op de grond mat de schitterende haardos tweeëntwintig meter en elf centimeter.

De opzichter vertelde me zonder verbazing dat het haar van een mens, tot na zijn dood, een centimeter per maand groeit, zodat tweeëntwintig meter hem een redelijk gemiddelde leek voor tweehonderd jaar. Mij daarentegen kwam het geval niet zo alledaags voor, aangezien ik als jongetje van mijn grootmoeder de legende had gehoord over een twaalfjarig markiezinnetje dat haar haardos achter zich aan sleepte als de sleep van een bruid, en dat aan hondsdolheid was gestorven door de beet van een hond en op veel plaatsen in het Caribische gebied werd vereerd om haar talrijke wonderen. Het idee dat die tombe van haar zou kunnen zijn geweest

was mijn bijdrage aan de krant die dag, en de oorsprong van
dit boek.

Gabriel García Márquez
Cartagena de Indias, 1994

Een

Op de eerste zondag van december stooft een asgriuwe hond met een witte vlek voor op zijn kop over de kronkelige paadjes van de markt, stootte tafels met vet gefrituurde etenswaren omver, gooide kraampjes van indianen en luifels van lotenverkopers ondersteboven, en beet in het voorbijgaan vier personen die hem in de weg liepen. Drie daarvan waren zwarte slaven. De andere was Sierva María de Todos los Ángeles, het enige kind van de markies van Casaldueiro, die samen met een mulattin van het huispersoneel een schellenboom was gaan kopen voor het feest ter gelegenheid van haar twaalfde verjaardag.

Hoewel ze de opdracht hadden gekregen niet verder dan de Koopmanspoort te gaan, waagde de dienstmeid zich toch tot aan de ophaalbrug van de Getsemaní-wijk, aangetrokken door het tumult in de negerhaven, waar men bezig was een lading slaven uit Guinee bij opbod te verkopen. Al een week was het schip van de Compagnie voor de Negerhandel van Cádiz met verontrusting verwacht, aangezien zich aan boord een onverklaarbare sterfte had voorgedaan. Men had getracht dat feit verborgen te houden door de lijken zonder verzwaring overboord te gooien. Maar bij hoogwater werden ze meegevoerd, en 's morgens lagen ze, opgezwollen en verminkt, met een vreemde donkerrode tint, op het strand.

Het schip ging buiten de baai voor anker omdat men bang was dat er een of andere pestilentie uit Afrika was uitgebroken, totdat kwam vast te staan dat de oorzaak voedselvergiftiging door bedorven vlees was geweest.

Op het moment dat de hond over de markt rende, had men de overlevenden van de lading slaven al afgeslacht, aangezien die door hun penibele gezondheidstoestand toch geen stuiver meer waard waren, en probeerde men het verlies goed te maken met één enkel exemplaar waarvoor evenveel werd gevraagd als voor de hele vracht tezamen. Het betrof een gevangengenomen Abessijnse van zeven span hoog, ingesmeerd met melasse in plaats van met de geijkte commerciële olie, en van zo'n verwarrende schoonheid dat het ongelooflijk leek. Zij had een fijngesneden neus, een kalebasvormige schedel, schuine ogen, gave tanden en de dubbelzinnige houding van een Romeinse gladiator. Ze werd niet gebrandmerkt op de werf en evenmin werden haar leeftijd en gezondheidstoestand luidkeels aangeprezen, ze werd zuiver om haar schoonheid te koop aangeboden. De prijs die de gouverneur, zonder afdingen en in contanten, voor haar betaalde, was haar gewicht in goud.

Het was de normaalste zaak dat honden zonder baas iemand beten terwijl ze katten achternazaten of met kalkoengieren vochten om het vleesafval op straat, vooral in tijden van overvloed en grote drukte, wanneer de galjoenvloot aanlegde op weg naar de jaarmarkt van Portobelo. Vier of vijf beten op één dag, daar sliep niemand minder om, en al helemaal niet als het ging om een wondje zoals op de linkerenkel van Sierva María, dat nauwelijks te zien was. De dienstmeid maakte zich dus niet ongerust. Zij behandelde het meisje zelf met citroen en zwavel en waste de bloedvlek

uit haar onderrok, en niemand dacht verder nog aan iets anders dan aan het feest voor haar twaalfde verjaardag.

Bernarda Cabrera, moeder van het meisje en titelloze echtgenote van de markies van Casaldüero, had die ochtend een rigoureuus purgeermiddel genomen: zeven korrels antimonium in een glas roze suikerwater. Zij was een woeste mestiezin van de zogenoemde handelsaristocratie geweest; verleidelijk, inhalig, dol op plezier maken, en met een begeerte in haar onderbuik die voldoende was om een hele kazerne te bevredigen. Desondanks was haar bestaan op de aardbodem in enkele jaren tijds vervaagd door een overmatig gebruik van mede en cacaotabletten. Haar zigeunerogen doofden uit, haar schrandereheid stompte af, ze poepte bloed en spuwde gal, en haar vroegere sirenelichaam zwol op en kreeg de koperkleur van een drie dagen oud lijk, en liet zulke explosieve en stinkende winden ontsnappen dat de waakhonden er bang van werden. Ze kwam nauwelijks nog haar slaapkamer uit, en als dat al gebeurde dan liep ze evengoed spiernaakt rond of in een wijde mantel van serge zonder lijfgoed aan, hetgeen haar nog naakter deed schijnen dan helemaal zonder kleren.

Ze had zeven overvloedige en dunne stoelgangen gehad, toen de dienstmeid terugkwam die met Sierva María was meegegaan, maar die repte met geen woord over de hondenbeet. Daarentegen vertelde ze haar meesteres wel over de opwinding in de haven om de verkoop van de slavin. 'Als ze zo mooi is als wordt beweerd, kan het best een Abessijnse zijn,' zei Bernarda. Maar al was het de koningin van Sheba, het wilde er bij haar niet in dat iemand haar had gekocht voor haar gewicht in goud.

'Voor gouden pesos, zullen jullie bedoelen,' zei ze.

‘Nee, nee,’ werd haar verzekerd, ‘voor zoveel goud als de negerin weegt.’

‘Een slavin van zeven span weegt zeker honderdtwintig pond,’ zei Bernarda. ‘En er is geen vrouw, zwart of blank, die honderdtwintig pond goud waard is, tenzij ze diamanten schijjt.’

Niemand was gewiekster in de slavenhandel geweest dan zij, en ze wist dat als de gouverneur de Abessijnse had gekocht, dat niet voor zoiets verhevens kon zijn als het helpen in zijn keuken. Dat waren haar gedachten toen ze de eerste schalmeien en de voetzoekers van het feest hoorde, direct gevolgd door het geblaf van de waakhonden in hun kooien. Ze liep naar de sinaasappelgaard om te kijken wat er aan de hand was.

Don Ygnacio de Alfaro y Dueñas, tweede markies van Casaldüero en heer van Darién, had de muziek ook gehoord vanuit de hangmat waarin hij zijn middagslaapje deed en die tussen twee sinaasappelbomen in de tuin hing. Het was een sombere man met verlichte ideeën en de bleekheid van een lelie, doordat vleermuizen terwijl hij sliep van zijn bloed dronken. In huis droeg hij een djellaba als een bedoeïen en een Toledo-mutsje, dat de hulpeloze indruk die hij wekte nog versterkte. Toen hij zijn echtgenote zag zoals God haar op de wereld had gezet, was hij haar voor met zijn vraag: ‘Wat is dat voor muziek?’

‘Geen idee,’ zei ze. ‘De hoeveelste is het vandaag?’

De markies wist het niet. Hij moest zich werkelijk erg ongerust voelen dat hij iets aan zijn vrouw vroeg, en zij moest wel erg weinig last van haar gal hebben om hem zonder een hatelijkheid te antwoorden. Geïntrigeerd was hij in de hangmat gaan zitten toen er opnieuw knallen klonken.

‘Lieve hemel,’ riep hij uit. ‘De hoeveelste is het vandaag?!’

Het huis grensde aan het gekkenhuis voor vrouwen De Goede Herderin. Door de muziek en de vuurpijlen in opwindig geraakt waren de zottinnen het terras opgegaan dat uitzag op de sinaasappelgaard, en onthaalden er elke knal op applaus. De markies vroeg hun schreeuwend waar het feest was, en toen haalden zij hem uit zijn onwetendheid. Het was zeven december, naamdag van Ambrosius, de heilige bisschop, en de muziek en het vuurwerk galmden op de patio van de slaven ter ere van Sierva María. De markies sloeg zich voor het hoofd.

‘Dat is waar ook,’ zei hij. ‘Hoe oud wordt ze?’

‘Twaalf,’ zei Bernarda.

‘Twaalf pas?’ zei hij, weer uitgestrekt in zijn hangmat. ‘Wat gaat het leven toch langzaam!’

Het huis was tot aan het begin van de eeuw de trots van de stad geweest. Nu zag het er echter vervallen en naargeestig uit, en wekten de grote lege ruimten en de vele voorwerpen die niet op hun plaats stonden de indruk van een verhuizing. Wel lagen in de salons nog steeds vloeren van geblokt marmer en ook hingen er nog enkele kroonluchters met slierten spinrag eraan. De vertrekken die in gebruik bleven waren, wat voor weer het ook was, altijd koel door de dikke muren van kalk en steen en door de jarenlange vergrendeling, maar bovenal door de decemberwinden die fluitend door de kieren naar binnen drongen. Alles was er verzadigd van de vunzige vochtigheid van nonchalance en duisternis. Het enige dat nog restte van de aristocratische ijdelheden van de eerste markies waren de vijf honden die ’s nachts de wacht hielden.

De luidruchtige patio van de slaven, waar de verjaardag van Sierva María werd gevierd, was in de tijd van de eerste

markies een stad binnen de stad geweest. En dat bleef zo onder diens erfgenaam zolang de duistere handel in slaven en meel voortduurde, die Bernarda met geslepen voortvarendeheid leidde vanuit de suikermolen in Mahates. Nu behoorde alle luister tot het verleden. Bernarda was opgebrand door haar onverzadigbare verslaving, en op de binnenplaats stonden nog slechts twee houten barakken met een dak van palmladeren, waar de laatste restjes weelde waren weggerot.

Dominga de Adviento, een fatsoenlijke negerin die tot aan de avond van haar dood met ijzeren tucht het huis bestierde, vormde de verbindingsschakel tussen die twee werelden. Zij, groot en benig, begiftigd met een haast helderziend verstand, was het die Sierva María had opgevoed. Ze was katholiek geworden zonder haar yoruba-geloof af te zweren, en praktiseerde beide religies tegelijkertijd, dwars door elkaar heen. Haar ziel genoot een gezonde rust, zei ze, want wat ze miste in de ene leer vond ze in de andere. Daarbij was zij het enige menselijk wezen dat het gezag had om te bemiddelen tussen de markies en diens echtgenote, waarvoor beiden haar dankbaar waren. Alleen zij sloeg met een bezem de slaven uit de ongebruikte vertrekken wanneer ze hen daar aantrof in de schande van sodomie of als ze met elkaars vrouwen ontucht pleegden. Maar toen zij eenmaal dood was, ontsnapten ze rond het middaguur uit de barakken, op de vlucht gedreven door de hitte, en lagen dan ergens in een hoek op de vloer hun portie eten uit de rijstpannen te schrapen of speelden met een rateltje en steentjes in de koelte van de gansen. In die beklemmende wereld was niemand vrij, behalve Sierva María: alleen zij en alleen daar. Daarom ook werd daar het feest gevierd, in

haar eigenlijke huis en met haar eigenlijke familie.

Men kon zich geen zwijgzamer dansfeest indenken te midden van zoveel muziek, met de eigen slaven en enkele van andere voorname huizen, die meebrachten wat ze konden. Het meisje toonde zich zoals ze was. Ze danste bevalliger en met meer zwier dan de Afrikanen van geboorte, ze zong met verschillende verdraaide stemmen in verscheidene Afrikaanse talen, of bootste geluiden van vogels en andere dieren na, waarnaar de slaven verbijsterd luisterden. In opdracht van Dominga de Adviento beschilderden de jongste slavinnen haar gezicht met roet, hingen magische kettingen over het scapulier van haar geboorte en verzorgden haar haren die nog nooit geknipt waren en die haar gehinderd zouden hebben bij het lopen als er niet dagelijks meervoudig opgebonden vlechten in werden gelegd.

Haar bloei begon op een kruispunt van tegengestelde krachten. Op haar moeder leek ze heel weinig. Daarentegen had ze van haar vader haar magere lichaam, haar hopeloze schuchterheid, haar bleke huid, haar somberblauwe ogen en het pure koper van haar schitterende haardos. Men merkte zo weinig van haar dat ze wel een onzichtbaar wezen leek. Haar moeder, bang voor die vreemde stilheid, hing een belletje aan haar pols om haar niet kwijt te raken in het halfduister van het huis.

Twee dagen na het feest, en bijna achteloos, vertelde de dienstmeid aan Bernarda dat Sierva María was gebeten door een hond. Bernarda moest eraan denken terwijl ze voor het slapengaan haar zesde warme bad met geurige zepen nam, maar toen ze terugkeerde naar haar slaapkamer was ze het al weer vergeten. Ze dacht er pas de volgende nacht weer aan, doordat de waakhonden zonder reden tot de vroege och-

tend bleven blaffen, en ze vreesde dat ze hondsdol waren geworden. Toen ging ze met een kandelaar naar de barakken op de binnenplaats en trof Sierva María slapend in de hangmat van koningspalm aan die zij van Dominga de Adviento had geërfd. Omdat de dienstmeid niet had gezegd waar ze gebeten was, deed ze haar nachthemd omhoog en onderzocht haar nauwkeurig, met het licht de boetevecht volgend die om haar lichaam gewonden zat als een leeuwenstaart. Ten slotte vond ze de beet: een snee in de linkerenkel, waarop al een korstje van geronnen bloed zat, en een paar nauwelijks zichtbare schaafwondjes op de hiel.

Gevallen van hondsdolheid waren niet zeldzaam en ook niet onbeduidend in de geschiedenis van de stad. Het meest geruchtmakende geval betrof een kermisklant die over de wegen trok met een gedresseerde aap waarvan de manieren zich weinig van die van een mens onderscheidden. Het dier liep hondsdolheid op tijdens de belegering door de Engelse vloot, beet zijn baas in het gezicht en vluchtte de naburige heuvels in. De ongelukkige kunstenaar werd met stokken doodgeslagen terwijl hij leed aan angstwekkende waanvoorstellingen, waarover moeders vele jaren later nog steeds straatliedjes zongen als ze hun kinderen bang wilden maken. Nog geen twee weken later kwam op klaarlichte dag een hele horde duivelse apen uit de bergen aanzetten. Ze vernielden varkenskotten en kippenhokken, en vielen huilend en stikkend in schuimend bloed de kathedraal binnen, waar net een Te-Deum werd aangeheven om de nederlaag van het Engelse eskader te vieren. De meest afschuwelijke drama's drongen echter niet tot de geschiedenis door, aangezien die plaatsvonden onder de zwarte bevolking, waar men de gebeten stiekem naar de kampen van weggelopen slaven bracht

om ze daar achter de omheiningen te behandelen met Afrikaanse magie.

Maar in weerwil van zoveel voorbeelden dachten noch blanken noch zwarten noch indianen aan hondsdelheid, of aan welke andere ziekte met een lange incubatietijd ook, zolang niet eerst de onmiskenbare symptomen ervan aan de dag traden. Bernarda Cabrera vormde hierop geen uitzondering. Zij dacht dat de fantasie van slaven eerder op hol sloeg en verder ging dan die van christenen, en dat zelfs een onschuldige hondenbeet schade kon toebrengen aan de familie-eer. Zij was zo overtuigd van haar gelijk dat ze niet eens haar echtgenoot over de kwestie inlichtte en er pas de volgende zondag weer aan dacht, toen de dienstmeid in haar eentje naar de markt ging en het lijk van een hond aan een amandelboom zag hangen ten teken dat hij aan dolheid was gestorven. Eén blik was voldoende om de witte vlek voor op zijn kop en de asgrijze vacht te herkennen van het dier dat Sierva María had gebeten. Maar toen Bernarda het verhaal te horen kreeg, toonde ze zich niet bezorgd. Waarom ook: de wond was immers dicht en van de schrammetjes viel geen spoor meer te bekennen.

December was slecht begonnen, maar lang duurde het niet of daar waren weer zijn ametisten middagen en zijn nachten met dolle winden. Kerstmis was vrolijker dan andere jaren vanwege de goede tijdingen uit Spanje. En toch was de stad niet meer dezelfde van vroeger. De voornaamste slavenmarkt had zich verlegd naar Havana, en de mijnexploitanten en grootgrondbezitters uit Tierra Firme kochten hun arbeidskrachten liever van smokkelaars, en tegen een betere prijs, op de Engelse Antillen. Op die manier bestonden er twee steden: een vrolijke en

drukke gedurende de zes maanden dat de galjoenen in de haven lagen, en een andere, slaperige, de rest van het jaar, wachtend op de terugkeer van de vloot.

Men vernam niets meer over de beten tot begin januari, toen een indiaanse zwerfster, die bekend stond onder de naam Sagunta, op het heilige uur van de siësta bij de markies aanklopte. Zij was stokoud en liep barrevoets in de felle zon met een pelgrimsstaf van carreto-hout en van top tot teen in een wit laken gewikkeld. Ze genoot de reputatie van maagdenvliesherstelster en aborteuse, wat echter gecompenseerd werd door haar goede naam die ze dankte aan haar kennis van indiaanse geheimen om opgegeven zieken weer te laten opstaan.

De markies ontving haar met tegenzin, staand in de hal, en het duurde een poosje voordat hij begreep wat ze wilde, daar het een vrouw was die zeer lijzig sprak, met een omhaal van verwarde woorden. Ze nam zo'n lange aanloop eer ze ter zake kwam, dat de markies zijn geduld verloor.

'Wat het ook is, zeg het me zonder verdere poespas,' zei hij tegen haar.

'We worden bedreigd door een plaag van hondsdolheid,' zei Sagunta, 'en ik ben de enige die de sleutels van Sint-Hubertus bezit, schutspatroom van jagers en genezer van hondsdollen.'

'Ik zie geen reden voor een plaag,' zei de markies. 'Bij mijn weten worden er geen kometen of verduisteringen verwacht noch zijn onze zonden zo groot dat God zich met ons bezig zou moeten houden.'

Sagunta lichtte hem in dat er in maart een totale zonsverduistering zou plaatsvinden, en ze vertelde hem verder het hele verhaal van de beten op de eerste zondag van december.

Twee slachtoffers waren verdwenen, ongetwijfeld wegge-moffeld door hun naasten om hen met betoveringen te genezen, en een derde was in de tweede week aan hondsdolheid bezweken. Er was nog een vierde, die niet gebeten was maar alleen bespat door het kwijl van dezelfde hond, en die lag doodziek in het gasthuis van de Liefde Gods. De schout had sinds het begin van de maand al een honderdtal zwerfhonden laten vergiftigen. Binnen een week zou er niet één meer levend rondlopen op straat.

‘Hoe het ook zij, ik zie niet in wat ik ermee te maken heb,’ zei de markies. ‘En nog minder op dit verloren uur.’

‘Uw dochter was de eerste die gebeten werd,’ zei Sagunta.

De markies zei met grote overtuiging: ‘Als dat zo was, zou ik de eerste geweest zijn die dat wist.’

Hij dacht dat het meisje zich goed voelde, daarbij leek het hem onmogelijk dat haar zoiets ernstigs zou zijn overkomen zonder dat hij ervan wist. Hij maakte dus een einde aan het bezoek en vervolgde zijn middagslaap.

Niettemin zocht hij die avond Sierva María op de binnenplaatsen van het personeel. Met een zwartgeschilderd gezicht, op blote voeten en met de gekleurde tulband van de slavinnen op, hielp ze met het stropen van konijnen. Hij vroeg haar of het waar was dat ze door een hond was gebeten, waarop zij zonder de minste aarzeling nee antwoordde. Maar later op de avond bevestigde Bernarda het bericht. Van zijn stuk gebracht vroeg de markies: ‘En waarom ontkent Sierva het dan?’

‘Omdat zij nooit de waarheid spreekt, nog niet per ongeluk,’ zei Bernarda.

‘In dat geval moeten er maatregelen worden getroffen,’ zei de markies, ‘want die hond was dol.’

‘Welnee,’ zei Bernarda, ‘het beest zal eerder gestorven zijn omdat hij háár gebeten heeft. Dat was in december en het schaamteloze wicht is zo gezond als een vis.’

Beiden volgden aandachtig de toenemende geruchten over de ernst van de plaag en moesten, hoewel tegen hun zin, andermaal praten over gemeenschappelijke zaken, net als in de tijd dat ze elkaar minder haatten. Voor hem was het duidelijk. Hij had altijd gedacht dat hij van zijn dochter hield, maar de angst voor hondsdolheid dwong hem ertoe te bekennen dat hij zichzelf voor de gek hield uit gemakzucht. Bernarda daarentegen stelde zich die vraag niet eens, aangezien zij er zich ten volle van bewust was dat ze even weinig van haar dochter hield als de dochter van haar, en allebei leek dat haar terecht. Een behoorlijk deel van de haat die de ouders jegens hun dochter koesterden werd veroorzaakt door wat deze van de een en van de ander had. Desondanks was Bernarda bereid om de komedie van de tranen op te voeren en als verdrietige moeder te rouwen teneinde hun eer te redden, op voorwaarde dat haar dochter aan een waardige oorzaak stierf.

‘Het geeft niet aan welke ziekte,’ preciseerde ze, ‘als het maar geen hondenkwaal is.’

Als door de hemel verlicht begreep de markies op dat ogenblik het doel van zijn leven.

‘Het kind mag niet doodgaan,’ zei hij beslist. ‘Maar als het toch sterven móet, dan geschiede het zoals God beschikt.’

Die dinsdag ging hij naar het gasthuis van de Liefde Gods, op de Sint-Lazarus-heuvel, om de hondsdolle op te zoeken over wie Sagunta gesproken had. Hij was zich er niet van bewust dat men zijn koets met rouwbanden als een teken te meer zou zien van het naderende onheil, want sedert vele ja-

ren verliet hij zijn huis nog slechts voor grote gebeurtenissen, en sedert nog meer jaren waren er geen grotere gebeurtenissen dan de rampzalige.

De stad was weliswaar ondergedompeld in haar eeuwige versuffing, maar toch ontbrak het niet aan mensen die een opmerkelijke blik wierpen op het uitgeteerde gezicht, op de schuwe ogen van de onduidelijke, in zwarte tafzijde gehulde edelman, wiens koets de ommuurde stad verliet en zich dwars door de velden naar de Sint-Lazarus-heuvel begaf. In het gasthuis zagen de leprozen die daar op de bakstenen vloer lagen hem met grote dodemanspassen binnenkomen en wierpen zich voor zijn voeten om een aalmoes te vragen. De gebetene, vastgebonden aan een paal, bevond zich in de afdeling van de permanent dolzinnigen.

Het betrof een oude mulat met wattig haar op zijn hoofd en kin. Hij was al halfverlamd maar zijn ziekte had de andere helft van zijn lichaam zoveel kracht verleend dat ze hem hadden moeten vastbinden om te voorkomen dat hij zichzelf kapot sloeg tegen de muren. Zijn relaas liet er geen twijfel over bestaan dat hij door dezelfde asgrouwe hond met witte vlek was gebeten als die waardoor Sierva María gebeten was. En het dier had inderdaad op hem gekwijd, hoewel niet op zijn gezonde huid maar op een chronische zweer op zijn kuit. Die precisering was echter niet voldoende om de markies gerust te stellen, en hij verliet het gasthuis huiverend van de aanblik van de stervende en zonder een sprankje hoop voor Sierva María.

Toen hij langs de overhangende rotspartij van de heuvel naar de stad terugreed, kwam hij een man tegen met een voornaam uiterlijk, die op een steen van de weg naast zijn dode paard zat. De markies liet het rijtuig stilhouden, en pas

toen de man opstond herkende hij doctor Abrenuncio de Sa Pereira Cao, de meest vooraanstaande en omstreden geneesheer van de stad. Hij was het evenbeeld van de klavenheer. Hij droeg een breedgerande hoed tegen de zon, rijlaarzen en de zwarte mantel van ontwikkelde vrijgelaten slaven. Hij groette de markies met een weinig courante beleefdheidsbetuiging.

‘*Benedictus qui venit in no mine veritatis,*’ zei hij. Zijn paard was niet bestand gebleken tegen de afdaling van dezelfde helling als die het in draf had bestegen, het hart had het begeven. Neptuno, de koetsier van de markies, probeerde het zadel los te maken. De eigenaar hield hem tegen.

‘Waarvoor zou ik een zadel willen als ik geen dier meer heb om te zadelen,’ zei hij. ‘Laat het maar samen met hem vergaan.’

De koetsier moest hem helpen instijgen in het rijtuig vanwege zijn kinderlijke corpulentie, en de markies bewees hem de eer hem aan zijn rechterzijde te laten plaatsnemen. Abrenuncio mijmerde over zijn paard.

‘Het is of de helft van mijn lichaam is gestorven,’ verzuchtte hij.

‘Niets is makkelijker te verhelpen dan de dood van een paard,’ zei de markies.

Abrenuncio leefde op. ‘Dit dier was anders,’ zei hij. ‘Als ik er de middelen voor had, zou ik hem in gewijde aarde laten begraven.’ Benieuwd naar diens reactie keek hij naar de markies toen hij besloot: ‘In oktober is hij honderd geworden.’

‘Er is geen paard dat zo lang leeft,’ zei de markies.

‘Ik kan het bewijzen,’ zei de geneesheer.

De dinsdagen werkte hij in de Liefde Gods, waar hij de le-

prozen hielp die ook aan andere ziekten leden. Hij was een eminente leerling geweest van doctor Juan Méndez Nieto, een andere Portugese jood die voor de vervolgingen in Spanje naar het Caribische gebied was uitgeweken; en van hem had hij zijn slechte naam als duivelskunstenaar en lasteraar geërfd, hoewel niemand zijn kennis in twijfel trok. De disputen met andere artsen, die hem zijn even onwaarschijnlijke als juiste diagnoses en zijn zonderlinge methoden maar niet konden vergeven, waren eindeloos en venijnig. Hij had een pil uitgevonden die, eenmaal in het jaar ingenomen, de gezondheidstoestand in balans hield en het leven verlengde, alleen veroorzaakte het medicijn de eerste drie dagen zulk een zinsverbijstering dat niemand behalve hijzelf hem durfde innemen. In vroeger dagen was hij gewoon harp te spelen aan het hoofdeinde van de zieken om hun pijn te stillen met bepaalde, speciaal voor dat doel gecomponeerde muziek. Hij hield zich afzijdig van de chirurgie, die hij altijd als een minderwaardige bezigheid van schoolmeesters en barbiers had beschouwd, en zijn angst-aanjagende specialiteit bestond uit het voorspellen aan de zieken van de dag en het uur waarop ze zouden sterven. Zowel zijn goede als zijn slechte naam berustte echter op hetzelfde: men zei, en niemand had het ooit ontkend, dat hij een dode tot leven had gewekt.

Ondanks zijn ervaring was Abrenuncio aangegrepen door het geval van de hondsdolle. 'Het menselijk lichaam is niet gemaakt voor de jaren dat iemand nog zou kunnen leven,' zei hij. De markies liet zich geen woord ontgaan van zijn uiterst nauwkeurige en kleurrijke uiteenzetting, en deed pas zijn mond weer open toen de geneesheer uitgesproken was.

‘Wat kan men doen met die arme kerel?’ vroeg hij.

‘Afmaken,’ zei Abrenuncio.

De markies keek hem ontsteld aan.

‘Dat is tenminste wat we zouden doen als we goede christenen waren,’ ging de medicus onverstoorbaar verder. ‘En wees maar niet verbaasd, mijnheer: er zijn meer goede christenen dan men denkt.’

In werkelijkheid doelde hij op de arme christenen van ongeacht welke huidkleur, in de sloppenwijken en op het platteland, die de moed hadden om gif in het eten van hun hondsdollen te doen en hun zo de gruwelen van hun levens-einde te besparen. Aan het einde van de vorige eeuw had een hele familie vergiftigde soep gegeten omdat niemand het over zijn hart kon verkrijgen een vijfjarig jongetje als enige te vergiftigen.

‘Men veronderstelt dat wij geneesheren niet weten dat die dingen gebeuren,’ besloot Abrenuncio. ‘Maar dat is niet zo, alleen ontberen we het morele gezag om er onze steun aan te geven. In plaats daarvan doen wij met de stervenden wat u zojuist heeft gezien. We geven hen over aan de zorg van Sint-Hubertus en binden hen vast aan een paal, opdat hun doodsstrijd pijnlijker is en langer duurt.’

‘Is er geen ander middel?’ vroeg de markies.

‘Na de eerste aanvallen van dolheid valt er niets meer aan te doen,’ zei de arts. Hij sprak over optimistische verhandelingen die het als een te genezen ziekte beschouwden en zich daarbij baseerden op verschillende middelen: levermos, zwavelkwik, muskus, zilverkwik, *anagallis flore purpureo*. ‘Apekool,’ zei hij. ‘De kwestie is dat sommigen besmet raken en anderen niet, en het is makkelijk gezegd dat degenen die niet besmet raken dat aan de medicijnen te danken hebben.’